

Herr von Infeld, první učitel Vilemíny Nerudové

Radek Hasalík

V životopise houslistky Vilemíny Nerudové (1838-1911) existuje místo zahalené mlhou: Herr von Infeld, její první učitel.

Jméno Herr von Infeld figuruje v příspěvku *Slavná hudební rodina Nerudů* od dr. Vojtěcha Kyase, v *Opus musicum* 1993, s. 241. Dr. Kyas věděl o von Infeldovi z deníků Hanse Welzla a považoval jej za Barocha von Infeld, známého jako učitel houslí ve starobrněnském klášteře, kde od roku 1865 studoval také Leoš Janáček.

Nezávisle na Vojtěchu Kyasovi jsem našel novinové příspěvky - recenze, potvrzující, že von Infeld byl v roce 1844 a 1845 učitelem Vilemíny Nerudové, resp. že Infeld poskytl Vilemíně Nerudové základy hry na housle:

....k.: Correspondenz. Allgemeine Wiener Musik-Zeitung, 12. September 1844, s. 438.

<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=awm&datum=18440912&seite=2&zoom=33>

a

F. V. Donneh: Wilhelmine Neruda. Moravia, (Brünn) 17. Mai 1845, s. 235.

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:38b3b2d0-e7c2-11e4-b834-005056827e51?page=uuid:34f67850-e8b5-11e4-a511-5ef3fc9ae867>

otištěný o měsíc později ve Vídni:

F. V. Donneh: Theatralische Miscellen. Wilhelmine Neruda. Der Wanderer, Wien 17. Juni 1845, s. 576.

<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wan&datum=18450617&seite=4&zoom=33>

a

B. R. Leitner, *Berichte aus der Heimat. Brünn. Moravia, Zehnter Jahrgang, Nro. 27, Brünn 4. März 1847*, s. 107.

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:862fa010-ea32-11e4-9c07-001018b5eb5c?page=uuid:c163f760-ea43-11e4-9ebc-005056825209>

„Die Geschwister Wilhelmine und Amalie Neruda gaben ihr Konzert Sonntag den 28. Februar Abends 5 Uhr im Redoutensaale. ... Wilhelmine ist jetzt Schülerin des rühmlichst bekannten Hrn. Prof. Jansa; vergessen darf man jedoch nicht, dass sie die sichtbar treffliche Grundlage dem gediegenen Unterrichte des hierortigen braven Musiklehrers Hrn. Ritters von Infeld zu verdanken hat, der ihrer ersten Ausbildung sorgfältige Aufmerksamkeit widmete.“

(v obsahu periodika *Moravia* 1847 je u odkazu na příspěvek mylně uvedeno číslo 127, příspěvek se však nachází v čísle 27)

Ale potom jsem našel nekrolog, týkající se Eduarda Rittera von Imfeld, učitele početné řady zdatných žáků, mezi nimi Vilemíny Nerudové:

Neue Zeitschrift für Musik, Leipzig 4. Januar 1867, s. 15.

<https://archive.org/details/NeueZeitschriftFuerMusik1867Jg34Bd63/page/n23/mode/2up>

a jiný nekrolog Eduarda Rittera von Imfeld, učitele houslové virtuosky Vilemíny Nerudové:

Neue Berliner Musikzeitung, 9. Januar 1867, s. 15.

<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=bmz&datum=18670109&seite=7&zoom=33>

V brněnských úmrtních matrikách před 4. lednem 1867 však není ani Eduard, ani Baroch von Infeld, nýbrž pouze Vinzenz Ritter von Imfeld, učitel hudby, jenž zemřel 22. listopadu 1866 ve věku 61 let:

Moravský zemský archiv v Brně, úmrtní matrika 1866-1880, Brno-Staré Brno u Nanebevzetí Panny Marie.

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/8056?image=216000010-000253-003381-000000-017201-000000-00-B00951-00130.jp2>

Knězem, jenž dle úmrtní matriky sloužil 24.11.1866 pohřeb Vinzenze Imfelda, byl Baptist Vorthey. Bude o něm ještě řeč.

Moravský zemský archiv v Brně, úmrtní matrika 1866-1880, číslo knihy 17201, Brno-Staré Brno u Nanebevzetí Panny Marie, římskokatolická církev.

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/8056?image=216000010-000253-003381-000000-017201-000000-00-B00951-00130.jp2>

Existují dva nekrology dokládající úmrtí Vincenze Rittera von Imfeld:

Verzeichniss der Verstorbenen. Mährischer Correspondent, Brünn 4. December 1866, s. 3.

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:907be2a0-6431-11e3-8c6a-005056825209?page=uuid:ff7d4f80-66d0-11e3-a343-5ef3fc9bb22f>

a

Verstorbene in Brünn. Brünnner Morgenpost. Beilage zur Brünnner Zeitung, 17. December 1866, s. 1009.

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:460a5f60-073a-11e4-beed-5ef3fc9ae867?page=uuid:5932f980-07b7-11e4-88bc-001018b5eb5c>

a parte poslané Vincenzovým bratrem Ignazem Ritterem von Innfeld, c.k. archivářem v Oedenburgu (Šoproň v dnešním Maďarsku):

Beilage zu Neuigkeiten Nr. 319, Brünn 25. November 1866.

<https://www.difmoe.eu/view/uuid:d2058a5c-28a9-4dda-a2ad-419d63160875?page=uuid:41145968-4218-4451-9e01-806c30d1ea4f>

Kdyby v Brně žilo více von Infeldů, museli by být zapsáni ve sčítacích operátech k roku 1850. Jenže ve sčítacích operátech k roku 1850 je uveden pouze Vinzenz Innfeld, Musikus, nar. 1808, bydlící na Bäckergerasse čp. 24.

Sčítací operáty a jmenné rejstříky, 1850. Digitální archiv Brno. Vinzenz Innfeld, s. 5.

<http://digiarchiv.brno.cz/search/people?ordStreetName=ASC&ordFirstName=ASC&ordYearOfCensus=ASC&ordSurname=ASC&ordHouseNumber=ASC&yearOfCensus=1850&surname=Innfeld¤tPage=1>

Winzenze Innfelda se podařilo najít v rodné matrice obce Vodná ve farnosti Kamenice nad Lipou, jednak podle odkazu na jeho rodiště v jednom z nekrologů a také podle zkomoleného zápisu Innfeldova rodiště ve Sčítacích operátech Brna 1857. Narodil se 21. listopadu 1805.

Záznam o narození Winzenze Innfelda. Státní oblastní archiv v Třeboni, rodná matrika 1793-1823, fara Kamenice nad Lipou, obec Vodná.

<https://digi.ceskearchivy.cz/4600/408/2804/1377/26/0>

Sčítací operáty a jmenné rejstříky, 1857. Digitální archiv Brno, Vinzenz Infeld, s. 9.

<http://digiarchiv.brno.cz/search/people?ordStreetName=ASC&ordFirstName=ASC&ordYearOfCensus=ASC&ordSurname=ASC&ordHouseNumber=ASC&surname=Infeld¤tPage=1>

Podle Sčítacích operátů Brna 1857 bydlel učitel hudby Vinzenz Infeld na adrese Sattlergasse čp. 438.

Vincenz Infeld byl synem Jana Infelda, revírníka na panství Černovském, a Kateřiny, dcery Vojtěcha Němce, soukeníka z obce Včelnice. Vincenzovi rodiče se vzali 23. října 1804.

Záznam o sňatku Jana Infelta a Kateřiny Němcové. Státní oblastní archiv v Třeboni, oddávková matrika 1787-1833, Nová Včelnice.

<https://digi.ceskearchivy.cz/5958/10/992/1262/24/0>

Kateřina Němcová byla již druhou manželkou Jana Infelda, jeho první choť Mariana zemřela 15. července 1804.

Záznam o úmrtí Mariany, manželky Jana Infelda. Státní oblastní archiv v Třeboni, úmrtní matrika 1799-1823, fara Kamenice nad Lipou, obec Vodná.

<https://digi.ceskearchivy.cz/4611/54/2458/1839/14/0>

Christian d'Elvert vzpomněl von Infelda jako učitele Vilemíny Nerudové v druhém dílu svého slovníku z roku 1873:

Neruda, eine Künstler-Familie. In: Christian d'Elvert: Geschichte der Musik in Mähren und Oesterr. Schlesien, Brünn 1873, II., s. 150-151.

<https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb11156978?page=418,419>

V publikaci Karla Eichlera P. Pavel Křížkovský. Životopisný nástin (Brno 1904) je na s. 13 vypsán seznam hudebníků pořízený Pavlem Křížkovským na svátek sv. Cecílie 1853, první housle tehdy hráli mimo jiné Antonín Baroch, Josef Baroch a pán z Infeldu (tři osoby). Na s. 17 též knihy figurují Josef Baroch a Infeld (houslista), oba podepsaní na *okružníku* sepsaném mezi 13. a 18. říjnem 1855. Na s. 20 též knihy je uvedeno, že po roce 1853 jednotlivcům z řad fundatistů prelát platil učitele hudby (Hofman učil na cello, Infeld na housle).

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:0521ecf0-7666-11e6-8fbd-005056827e52?page=uuid:52cb7330-83f5-11e6-ae94-005056825209>

a

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:0521ecf0-7666-11e6-8fbd-005056827e52?page=uuid:53152660-83f5-11e6-ae94-005056825209>

a

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:0521ecf0-7666-11e6-8fbd-005056827e52?page=uuid:535a45b0-83f5-11e6-ae94-005056825209>

Strany 13 a 17 Eichlerovy knihy z roku 1904 spolu s údaji z matrik potvrzují předpoklad, že osoba jménem Baroch von Infeld neexistovala a její jméno vzniklo smíšením jmen Josef Baroch a pán z Infeldu, patřících dvěma osobám. K omylu došlo, pokud vím, v knize Vladimíra Helferta Leoš Janáček. Obraz životního a uměleckého boje, I, Brno 1939, s. 54.

https://dspace.muni.cz/jspui/bitstream/ics_muni_cz/560/1/24.pdf

Ve stati „Pavla Křížkovského význam v lidové hudbě moravské a v české hudbě vůbec“ (Český lid, 1902, s. 257-263) zavzpomínal Leoš Janáček na s. 262 na pana Barocha a pana Rudiše, primisty na kůru, jimž se jako žák starobrněnské klášterní školy staral o housle.

<https://www.digitalniknihovna.cz/knav/view/uuid:b2a6cdd3-4611-11e1-8339-001143e3f55c?page=uuid:b2a6cedd-4611-11e1-8339-001143e3f55c>

Záznam o úmrtí Josefa Barocha. Moravský zemský archiv v Brně, úmrtní matrika Brno-Staré Brno u Nanebevzetí Panny Marie, 1837-1882.

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/8045?image=216000010-000253-003381-000000-017186-000000-00-B03856-02040.jp2>

Josef Baroch zemřel 21.10.1870, povolání Musik Director.

Záznam o úmrtí Antona Barocha. Moravský zemský archiv v Brně, úmrtní matrika Brno-Staré Brno u Nanebevzetí Panny Marie, 1853-1866.

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/8055?image=216000010-000253-003381-000000-017200-000000-00-B03860-01970.jp2>

Anton Baroch zemřel 26.2.1864, povolání Orchester Director (letopočet úmrtí A. Barocha 1864 souhlasí s údajem v publikaci K. Eichlera, 1904, s. 13).

Houslista Johann Rudiš (nar. 1817) byl synem stolaře Johanna Rudiše a Theresy, rozené Zibbin. Vyučil se řemeslu svého otce, neboť je v úmrtní matrice také nazýván stolařský mistr (Tischlermeister). Johann měl starší sestru Theresu (nar. 1815), jejich matka však brzy po Johannově narození zemřela. Podle paměti hudebního skladatele Hynka Vojáčka (1825-1916) měla sestra Johanna Rudiše blízko k Vojáčkovu učiteli P. Johannu Baptistovi Vorthey, jenž poskytoval náboženskou útěchu vězňům na Špilberku, mimo jiné také italskému karbonáři Silviu Pellicovi. Pellico na *P. Battistu* s dojetím vzpomněl ve svých memoárech (*Le mie prigioni*, kap. 78 a 90), vydaných poprvé v roce 1832, dva roky po Pellicově propuštění.

Záznam o narození Johanna Rudiše. Moravský zemský archiv v Brně, rodná matrika 1811-1853, Brno-Staré Brno u Nanebevzetí Panny Marie.

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/8000?image=216000010-000253-003381-000000-017130-000000-00-B02983-00800.jp2>

Johann Baptist Georg Alois Rudisch se narodil 26.5.1817 Johannu Rudišovi (Tischlermeister) a Theresii, rozené Zibin.

Záznam o úmrtí Johana Rudiše. Moravský zemský archiv v Brně, úmrtní matrika Brno-Staré Brno u Nanebevzetí Panny Marie, 1882-1892.

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/8046?image=216000010-000253-003381-000000-017187-000000-00-B03857-02190.jp2>

Johan Rudisch zemřel 9.8.1891, povolání Tischlermeister, Hausbesitzer (stolařský mistr, Tischlermeister, souhlasí s údajem v publikaci K. Eichlera, 1904, s. 17).

Záznam o narození Theresie Rudišové. Moravský zemský archiv v Brně, rodná matrika 1811-1853, Brno-Staré Brno u Nanebevzetí Panny Marie.

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/8000?image=216000010-000253-003381-000000-017130-000000-00-B02983-00730.jp2>

Theresia Rosalia Rudisch se narodila 2.9.1815 Johannu Rudišovi (Tischlermeister) a Theresii, rozené Zibbin.

Záznam o úmrtí Theresie Rudišové. Moravský zemský archiv v Brně, úmrtní matrika 1784-1843, Brno-Staré Brno u Nanebevzetí Panny Marie.

<https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/8043?image=216000010-000253-003381-000000-017184-000000-00-B03854-01600.jp2>

Theresia Rudisch, Tischlermeisterseheweib, zemřela 20.10.1817 ve věku 31 let na adrese Altbrünn čp. 19.

Zdeněk Fišer: Diversae notae aneb paměti Hynka Vojáčka (I). In: Zlínsko od minulosti k současnosti. Sborník Státního okresního archivu ve Zlíně, 13, 1994, s. 85-163, zvláště s. 130.

Silvio Pellico, *Le mie prigioni*.

https://it.wikisource.org/wiki/Le_mie_prigioni

O Josefu Barochovi psaly *Allgemeine Wiener Musik-Zeitung*, 24. Februar 1844, s. 96, a 22. August 1844, s. 403.

<https://archive.org/details/AllgemeineWienerMusikZeitung4Jg1844/page/n99/mode/2up>

a

<https://archive.org/details/AllgemeineWienerMusikZeitung4Jg1844/page/n405/mode/2up>

O Antonu Barochovi psaly Wiener allgemeine Musik-Zeitung, 31. Oktober 1846, s. 527.

<https://archive.org/details/AllgemeineWienerMusikZeitung6Jg1846/page/n539/mode/2up>

O Herr von Infeldovi psaly Wiener allgemeine Musik-Zeitung, 17. Oktober 1846, s. 503.

<https://archive.org/details/AllgemeineWienerMusikZeitung6Jg1846/page/n515/mode/2up>

Pádny důkaz existence tří hudebníků, Josefa Barocha, Antona Barocha a Rittera v. Imfeld přinesly *Brünner Theater-Almanach für das Jahr 1854* a *Brünner Theater-Almanach für das Jahr 1855*. Jako Orchester-Directoren jsou uvedeni 1. Herr Anton Baroch, 2. Herr Ritter v. Imfeld, jako Solo-Spieler je uveden Herr Joseph Baroch.

Personalstand des königl. städtischen Theaters in Brünn. *Brünner Theater-Almanach für das Jahr 1854*, s. 6.

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:6a6f5500-d8b9-11e7-8d21-005056827e52?page=uuid:efa65690-0da9-11e8-8cd8-5ef3fc9bb22f>

Personalstand des königl. städt. Theaters in Brünn. *Brünner Theater-Almanach für das Jahr 1855*, s. 2.

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:59986b40-d8b9-11e7-8d21-005056827e52?page=uuid:e92b4760-0da6-11e8-8cd8-5ef3fc9bb22f>

Ve stejných pracovních pozicích se Anton Baroch, Ritter von Imfeld a Joseph Baroch objevili jako zaměstnanci Královského městského divadla v Brně již v *Almanach für Freunde der Schauspielkunst auf das Jahr 1848* a *Almanach für Freunde der Schauspielkunst auf das Jahr 1849*.

Almanach für Freunde der Schauspielkunst auf das Jahr 1848, Berlin 1848, Verzeichnis der deutschen Bühnen, ihrer Vorstände und Mitglieder, s. 95.

<https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10575496?page=291>

Almanach für Freunde der Schauspielkunst auf das Jahr 1849, Berlin 1849, Verzeichnis der deutschen Bühnen, ihrer Vorstände und Mitglieder, s. 72.

<https://www.digitale-sammlungen.de/de/view/bsb10104523?page=196>

V letech 1852 a 1853, kdy Imfeld nebyl Orchestr-Director, hrál v Královském městském divadle v Brně první housle. V ročnících 1852 a 1853 divadelních almanachů se objevuje pod jménem Herr v. Imfeld, jinde byl psán jako Herr v. Imfeld.

Personalstand des königl. städt. Theaters in Brünn. Theater-Almanach für das Jahr 1852, Brünn 1852, s. 4.

<https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:6fa735b0-da44-11e7-bbbb-005056827e51?page=uuid:d6706260-123b-11e8-8cd8-5ef3fc9bb22f>

Personalstand des königl. städt. Theaters in Brünn. Theater-Almanach für das Jahr 1853, s. 4.

<https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:5d87c660-da44-11e7-bbbb-005056827e51?page=uuid:6105d4f0-123c-11e8-8485-5ef3fc9ae867>

V roce 1852 v Královském městském divadle v Brně poprvé účinkovaly sestry Nerudovy. Již tehdy byly jmenovány v pořadí *Wilhelmine, Amalie und Marie Neruda*, což neodpovídá abecednímu pořadí ani pořadí podle věku, nýbrž podle (přisuzovaného) hudebního mistrovství. Pokud byly sestry Nerudovy při jejich prvním koncertu v Královském městském divadle doprovázeny divadelním orchestrem, hrál první housle Vilemínin první učitel Vincenz Innfeld a kapelníkem orchestru byl pozdější manžel Amálie Ernst Wickenhauser.

Die Geschwister Wilhelmine, Amalie und Marie Neruda. Theater-Almanach für das Jahr 1852, s. 13.

<https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:5d87c660-da44-11e7-bbbb-005056827e51?page=uuid:62b24c70-123c-11e8-8485-5ef3fc9ae867>

a

Albert Rille: Die Geschichte des Brünner Stadt-Theaters 1734-1884. Brünn 1885, s. 155.

<https://archive.org/details/diegeschichtedes00rilluoft/page/154/mode/2up>

Působení Vincenze Innfelda v Královském městském divadle v Brně je podle záznamů v divadelních almanaších vymezeno lety 1847-1855. Po roce 1855 Innfeldovo jméno z almanachů mizí a neobjevuje se ani před rokem 1847, přestože Innfeld již tehdy v Brně působil jako pedagog. Pokud je Innfeldovo jméno v soupisu almanachu na rok 1848, stal se zaměstnancem divadla během roku 1847. Těžko posoudit, nakolik závěr Innfeldova působení v divadle souvisel s výměnou ředitele Královského městského divadla v Brně na jaře 1855, kdy Antona Balvánského nahradil Louis Flerr. Někteří hudebníci (např. Ernst Wickenhauser) však v divadle zůstali i pod novým vedením. Anton Baroch figuroval v *Theater-Almanach für das Jahr 1856* a *Theater-Almanach für das Jahr 1857* jako Violino Solo-Spieler, v pozdějších

ročnících tohoto almanachu se však jeho jméno již neobjevilo. Josef Baroch se objevil naposled v *Theater-Almanach für das Jahr 1855* (stejně jako Innfeld).

Theater-Almanach für das Jahr 1856, s. 4.

<https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/view/uuid:4c5687a0-da44-11e7-bbbb-005056827e51?page=uuid:435c2490-123c-11e8-bdb0-005056827e51>

Theater-Almanach für das Jahr 1857, s. 4.

<https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:3fb139a0-da44-11e7-bbbb-005056827e51?page=uuid:24e16130-123f-11e8-8cd8-5ef3fc9bb22f>

Theater-Almanach für das Jahr 1858, s. 4.

<https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:33f2c930-da44-11e7-bbbb-005056827e51?page=uuid:78618750-123e-11e8-8ee4-005056825209>

Z dohledaných údajů vyplývá, že skutečným učitelem Vilemíny Nerudové byl v roce 1844 a 1845 Vincenz Ritter von Innfeld. Baroch von Infeld (jehož zmiňuje Vojtěch Kyas v příspěvku z roku 1993 a předtím Vladimír Helfert v knize Leoš Janáček, obraz životního a uměleckého boje. I. V poutech tradice. Brno 1939, s. 54) neexistoval. Existoval Vincenz Ritter von Innfeld a kromě něj Josef Baroch a jeho bratr Antonín Baroch. Všichni tři působili ve starobrněnském klášteře jako učitelé houslové hry. Vincenz Ritter von Innfeld byl naživu ještě v době, kdy do kláštera na Starém Brně r. 1865 přišel jedenáctiletý Leoš Janáček. Pokud tehdy von Innfeld stále vyučoval houslové hře, mohl Janáčka učit pouze první školní rok, od září 1865 do listopadu 1866, kdy zemřel. Učitelem Leoše Janáčka na housle byl po celou dobu jeho studia ve starobrněnském klášteře Josef Baroch (dle publikovaných Janáčkových vzpomínek „pan Baroch“), jenž zemřel 21.10.1870, tedy rok poté, co Janáček školu opustil. Janáček pana

Barocha charakterizoval slovy: „známý a hledaný a dobrý hráč a učitel houslí v Brně“. Antonín Baroch být učitelem Janáčka nemohl, zemřel 26.2.1864 ještě před Janáčkovým příchodem do Brna. Druhým Janáčkovým učitelem na housle byl Johann Rudiš, jenž zemřel 9.8.1891.

Houslisté Vincenz Innfeld, Josef Baroch a Antonín Baroch profesně spojili svůj život nejen se Starobrněnským klášteřem, ale také s Královským městským divadlem v Brně, Vincenz Innfeld a Josef Baroch od čtyřicátých let a Antonín Baroch již od dvacátých let 19. století. Jejich hudební činnost vytvořila podhoubí pro růst výrazných talentů jako Adolf Zelníček (1834-1870) a Vilemína Nerudová (1838-1911). Všichni tito houslisté se bezesporu navzájem znali. S vědomím, jakých met dosáhla Vilemína Nerudová, můžeme jen spekulovat, kam by dospěl Adolf Zelníček, kdyby býval žil déle.